

– Jeg ble misbrukt av en leder i Jehovas vitner

 [Les saken og se video](#) | – Regelverket kan stride mot straffeloven

Slik svarer Jehovas vitner på de sterke beskyldningene

[Les saken](#)

Syv menn i NY styrer sekten

[Les saken](#)

– Sekten dysser ned overgrep mot barn

Det sier tidligere ledere. [Les saken](#)

Innholdsfortegnelse

1.0 Navn, tittel og kontaktdetaljer	s. 3
1.1 Publisert materiale	s. 3
2.0 Bakgrunn: Når og hvordan arbeidet kom i gang, idéen som startet det hele	s. 3
2.1 Innledende research	s. 4
3.0 Den sentrale problemstillingen ved starten av prosjektet	s. 5
3.1 Innsnevring og nye spørsmål	s. 5
4.0 Organiseringen av arbeidet: Metodebruk, kilder og vurderinger	s. 7
4.1 Kildearbeid	s. 7
4.1.1 Kildenettverk i Jehovas vitner	s. 8
4.1.2 Om bruken av anonyme kilder	s. 10
4.1.3 Observasjon	s. 10
4.1.4 Kontakten med Jehovas vitner	s. 11
4.2 Besvare problemstillingene	s. 11
4.2.1 Indre justis og regelverk	s. 12
4.2.2 Håndhevelse og konsekvenser	s. 13
4.2.2.a Overgreparkivet	s. 14
4.2.2.b Rekorddommen i USA	s. 14
4.2.2.c Skjulte opptak	s. 15
4.2.2.d «Sexavhør»	s. 15
4.2.3 Politiet og rettssystemets mulighet til å avdekke seksuelle overgrep	s. 16
4.2.4 Barns oppvekstsvilkår i Jehovas vitner	s. 17
4.2.5 Offentlige tilskudd	s. 20
4.3 Publisering	s. 21
5.0 Dette er nytt i saken	s. 25
6.0 Tidsbruk	s. 26
7.0 Erfaringer og refleksjoner	s. 27

1.0 Navn, tittel og kontaktdetaljer

Navn på journalister

Kristine Hirsti og Kathrine Hammerstad
NRK Nyheter nett

Tittel

Overgrep, barns rettssikkerhet og indrejustis i Jehovas vitner

Redaksjon

NRK Nyheter nett, NRK Marienlyst, Bjørnstjerne Bjørnsons plass 1, 0340 Oslo

Kontaktdetaljer

Kristine Hirsti

Tlf: 98403232

E-post: kristine.hirsti@nrk.no

Kathrine Hammerstad

Tlf: 93064101

E-post: kathrine.hammerstad@nrk.no

1.1 Publisert materiale

Artikkelserie om overgrep, barns rettssikkerhet og indrejustis i Jehovas vitner, publisert på NRK.no desember 2012.

2.0 Bakgrunn: Når og hvordan arbeidet kom i gang, ideen som startet det hele

Journalist Kristine Hirsti kom i juli 2012 i kontakt med tipser Bo Juel Jensen. Han kunne fortelle at han selv ble utsatt for seksuelt misbruk i Jehovas vitner da han vokste opp i trossamfunnet. Ifølge Jensen ble seksuelle overgrep mot barn i Jehovas vitner ofte ikke anmeldt som følge av Jehovas vitners indre justis.

På samme tidspunkt rullet en større overgrepssak i Jehovas vitner opp i USA. Trossamfunnet ble dømt for ikke å ha meldt fra til myndighetene om seksuelle overgrep mot barn, og dommen fra Alameda County i California slo fast at det var trossamfunnets indre justis som førte til at overgrepene ble dysset ned. Offeret som saksøkte dem, Candace Conti (26), ble tilkjent totalt over 156 millioner NOK i erstatning. Idéen var: Kunne denne saken, og påstanden til tipser Jensen, ses i sammenheng? Hva visste man om tilsvarende forhold i Jehovas vitner i Norge?

Hirsti søkte i arkiver for å se hva som hadde kommet frem i andre land, og også i Norge. I Sverige avdekket «Uppdrag granskning» seksuelle overgrep mot barn i 2003 i dokumentaren «*Jehovas vittnen skyddar pedofiler*». Flere stod i dokumentaren frem og fortalte hvordan misbruket forgikk, og om vegringen for å varsle myndighetene.

Søk i lovdata viste seg å være vanskelig da man ikke nødvendigvis får treff på «Jehovas vitner», selv om dommen kan omhandle personer i Jehovas vitner. Vi brukte lovdata for å finne konkrete dommer senere i arbeidet.

Søk i det norske artikkelarkivet A-tekst og på internett viste at dette i liten grad hadde vært belyst i Norge. En artikkel i VG fra 17. september 1996¹ omtaler en mann i Jehovas vitner som tilstod å ha begått seksuelle overgrep mot barn gjennom 23 år. Politiet mente saken var foreldet. Tre år senere tilstod han at han hadde forgrepet seg på barn etter en anmeldelse. Denne gangen ble han dømt i Toten forhørsrett. En sak i NTB den 3. april 1998² omtaler en erstatningssak etter et seksuelt overgrep i Jehovas vitner i Gjøvik-området.

Overgrepene Jensen beskriver sammenfaller med informasjonen i avisartiklene.

Jehovas vitner har en hierarkisk struktur, hvor all litteratur og regelverk springer ut ifra hovedkontoret «Watchtower» i Brooklyn i New York. Vi ønsket å finne ut om forholdene avdekket i USA og Sverige var tilsvarende i Norge. Jehovas vitner er et av de største enkelttrossamfunnene utenfor Den norske kirke som mottar statsstøtte, med rundt 12.000 tilskuddsberettigede medlemmer. Samtidig er det et lukket miljø som det øvrige samfunnet vet lite om. Det fremsto derfor som et vesentlig og viktig miljø å ettergå nærmere. Etter å ha fått klarsignal til prosjektet av redaksjonsledelsen for NRK Nyheter Nett i oktober samme år, ble journalist Kathrine Hammerstad koblet på arbeidet.

2.1 Innledende research

En omfattende kildekartlegging dannet grunnlaget for det videre arbeidet.

Metoden som ble tatt i bruk for å komme i kontakt med kilder, var at vi spurte alle vi var i kontakt med om de kjente noen tidligere eller nåværende Jehovas vitner NRK kunne snakke med. Kildene fikk fortelle sin historie uten avbrytelser eller ledende spørsmål. Det var viktig for oss ikke å få skylapper og kun fokusere på overgrep i en tidlig fase av arbeidet. Vi ønsket å høre utslørte opplevelser fra et liv innad i trossamfunnet.

Navn, kontaktdetaljer, hvilken menighet de var medlem i /hadde vært medlem av, når de eventuelt gikk ut og deres historier ble lagt inn i et dokument som ble bygget ut etter hvert som vi stadig snakket med flere. Hvilke nåværende eller tidligere Jehovas vitner kildene har

¹ Artikkel i VG: Vedlegg 1

² Artikkel i NTB: Vedlegg 2

kontakt med ble også lagt inn i dokumentet, da det var viktig å kartlegge hvilke kilder som var uavhengige og hvilke som eventuelt hadde kjennskap til hverandre.

Flere av kildene fortalte uavhengig av hverandre lignende historier. Dette gjorde at vi mente vi hadde noe å gå videre på.

Beskrivelsene som gikk igjen var seksuelt misbruk, vold og psykiske overgrep i barndommen. Alle snakket om en vanskelig oppvekst som følge av å føle seg annerledes. Andre tema som var sentrale, var opplysninger om et nedverdiggende kvinnesyn, negativ holdning til høyere utdanning samt problemer knyttet til at Jehovas vitner ikke tillater blodoverføringer.

Jehovas vitner opererer med et eget sett av begreper for å forklare sin organisering og virksomhet, og en viktig del av den innledende fasen var derfor å sette seg godt inn i disse for å forsikre seg om at man forsto dette riktig. Vi leste oss opp på litteratur om Jehovas vitner, på deres hjemmesider og i nettutgaver av «Vakttårnet», i tillegg til muntlige og skriftlige forklaringer fra kildene som var skaffet til veie.

3.0 Den sentrale problemstillingen ved starten av prosjektet

Hypotesen laget på bakgrunn av det innledende research-arbeidet skapte grobunn for prosjektets problemstilling i starten av prosjektet: «X antall overgrepsofre siste X år i Jehovas vitner». Først så man for seg en større fremstilling med fokus på overgrepsofrene med bilder og silhuetter av ofre i en større interaktiv fremstilling.

Dette viste seg å bli vanskelig å gjennomføre i praksis. Flere av overgrepshistoriene var vanskelig å dokumentere, fortrinnsvis fordi det var lenge siden det skulle ha funnet sted og fordi mange saker ikke var anmeldt. Sistnevnte forhold er på den andre siden ikke nødvendigvis diskvalifiserende i seg selv, da det kan være et problem i overgrepssaker i lukkede miljøer. Men vi fant ut at vi måtte finne en annen innfallsvinkel til stoffet, og vekte hvilke historier vi ville fokusere på etter relevans og verifiseringsmuligheter.

Det innsamlede materialet ble etter hvert svært omfattende, og vi måtte snevre ned problemstillingen. Søkelyset ble satt på barns rettssikkerhet og oppvekstvilkår i Jehovas vitner, og vi fikk problemstillingen:

Hvordan er barns oppvekstvilkår og rettssikkerhet i Jehovas vitner i Norge?

Vi vurderer at seksuelle overgrep, vold og psykiske overgrep går innenfor begrepet overgrep, noe som vil bli nærmere utdypet senere i metoderapporten.

3.1 Innsnevring og nye spørsmål

Innsnevringen ga oss nye spørsmål som vi måtte kartlegge:

3.1.1 Hvordan er Jehovas indre justis og regelverk?

Vi ønsket å kartlegge Jehovas vitners indre justis. Hvilke regler ligger til grunn for håndtering av påstander om overgrepssaker internt i trossamfunnet og hvor er disse reglene nedfelt? Hvordan organiseres håndhevelsen og hvordan tolkes det i praksis? Hvordan er disse sett opp mot de lovmessige retningslinjer som samfunnet som helhet er prisgitt? Hva skjer med de som handler i strid med indrejustisen

Hvordan opplever de som selv har håndhevet regelverket (ledere), Jehovas vitner og tidligere medlemmer den indre justisen i trossamfunnet, og hva blir konsekvensene?

Vi ønsket å ettergå opplysninger om at den interne justisen fører til at ledere og andre aktuelle medlemmer i Jehovas vitner føler seg presset til å dekke over eller ikke varsle tilstrekkelig overgrep mot barn. En annen innfallsvinkel kunne også være at strukturen rundt Jehovas vitner, med høy grad av lukkethet og sentralstyrt hierarki som praktiserer utstøtelse, tiltrekker seg overgripere. En tredje er forholdet mellom organisasjonens omdømme og den belastningen det er for et miljø å bli koblet til overgrepssaker. Kjernen i denne problemstillingen var derfor å belyse hvorvidt overgrep mot barn dysses ned i Jehovas vitner.

Hvordan påvirker den indre justisen i Jehovas vitner det ordinære påtale- og rettssystemets mulighet til å avdekke eventuelle seksuelle overgrep mot barn i trossamfunnet?

Vi ønsket å finne ut hva politiet vet om hva som foregår i Jehovas vitner, og i hvilken grad de mottar henvendelser fra trossamfunnet. Politi og andre fagetater og -personer som jobber tett opp mot seksuelle overgrep mot barn har mange ganger gjort det klart at det fortsatt er sterke tabuer knyttet til denne tematikken, og at mørketallene trolig fortsatt er store. Samtidig vet vi at mange trossamfunn er lukkede for samfunnet rundt, også Jehovas vitner. Da overgrepene i Den katolske kirken ble rullet opp i 2010, gjorde politiet det klart at denne lukketheten var en ekstra utfordring i slike saker. Vi ønsket å luften problemstillingen rundt lukkethet for politiet i lys av indrejustisen vi mener å ha dokumentert i Jehovas vitner.

Hvordan er oppvekstvilkårene til barn innad i Jehovas vitner, hvilket verdensbilde oppdras de etter, og hvordan preges de av dette?

Foreldre i Jehovas vitner tar så tidlig som mulig med seg barna på bibelstudier og de får tidlig høre om endetidforestillingene som står sterkt i Jehovas vitner. Trossamfunnet skiller sterkt mellom eget samfunn og det verdslige utenfor. Hvordan påvirkes barnas oppvekstvilkår av den virkelighetsoppfatningen som presenteres og den overhengende Harmageddon-trusselen? Tilegner barn seg på denne måten et tilfredsstillende rasjonelt tenkesett, kritisk sans og åpenhet overfor motstridende oppfatninger? Hva er eventuelt skadevirkningene? Vi bestemte oss derfor for å se nærmere på denne problematikken.

Hvor mye får Jehovas vitner i offentlig støtte, og hvordan forholder lovgivende og utøvende politikere seg til påstander om at barns rettssikkerhet ikke ivaretas godt nok her?

Alle trossamfunn utenfor Den norske kirke mottar statsstøtte, hvor størrelsen avhenger av antall tilskuddsberettigede medlemmer. Hvor mye Jehovas vitner mottar i årlig offentlig støtte, og hvordan regjering og storting forholder seg til de nye opplysningene vi hadde hentet inn om deres indrejustis, var dermed det sentrale her. Vi ønsket videre å problematisere dette opp mot prinsippet om religionsfrihet.

4.0 Organiseringen av arbeidet: metodebruk, kilder og vurderinger

4.1 Kildearbeid:

De første kildene var de åpenbare: Personer i støttegruppe for avhoppere og personer som tidligere har stått frem og fortalt om livet i Jehovas vitner. Kontaktinformasjon til Hirsti ble lagt ut på to nettfora, for tvilende, frafalne eller tidligere Jehovas vitner. Mange tok kontakt, og historiene de fortalte var sterke og oppsiktsvekkende.

Historiene gikk på seksuelle overgrep i barndommen, om vold og psykisk terror. Påstandene var mange, men manglet dokumentasjon. En fare ved å ta i bruk kildene var at de kunne ha en agenda om å sverte Jehovas vitner. Vi ville tettere på miljøet, og ønsket kilder som i større grad var på innsiden i trosmiljøet. Via nettfora ble det kommunisert med en rekke personer over lang tid. Flere kilder fryktet å snakke direkte med en journalist. De fryktet å bli utstøtt dersom noen skulle få vite at de hadde vært i kontakt med pressen. Etter skriftlig kommunikasjon med to tidligere ledere i Jehovas vitner gjennom høsten 2012 ble det opprettet muntlig kontakt. De kunne begge fortelle om rollen som ledere, eller tilsynsmenn i to ulike menigheter i Norge. De fortalte begge at det var vanlig å dysse ned overgrep mot barn, i stedet for å kontakte myndigheter.

Utallige telefonsamtaler med personer i Jehovas vitner og tidligere medlemmer danner grunnlaget for et kildenettverk på til sammen rundt 40 personer. Foruten vanlige medlemmer med lang fartstid, var det blant disse også personer som få år tidligere hadde hatt lederposisjoner i Jehovas vitner, i tillegg til å ha vært medlem hele livet. Flere uavhengige kilder bekreftet de opplysningene Jensen hadde gitt i det innledende tipset og som var blitt rullet opp i saken i USA. Det syntes da å være et godt bilde av hvordan Jehovas vitners indrejustis fungerer i overgrepssaker.

Det var viktig å få oversikt over kildenes forhold til hverandre, og ikke minst hvem som var uavhengige i forhold til hverandre. Informasjon fra uavhengige kilder ga oss bekreftelser på at det var hold i opplysningene. Når man skal danne et kildenettverk i et miljø hvor som dette, er det viktig å være oppmerksom på det presseetiske minefeltet man i praksis befinner seg i: Her er kilder som kan ha personlige agendaer, ønske om hevn, kildene kan gå

sammen om å «lure» pressen, og mange vil være preget av det de har opplevd i Jehovas vitner og som til slutt fikk dem til å bryte ut – noen så mye at det kan ha svekket egen vurderingsevne. Mange kilder levde også i frykt for å bli gjenkjent i miljøet, noe som gjorde at flere trakk seg eller måtte holdes anonyme. Det var derfor ekstremt viktig å holde en profesjonell avstand til kildene og vurdere dem grundig.

Etter å ha dannet et solid kildenettverk innad i Jehovas vitner i Norge, var det viktig å finne kilder som kunne støtte oppunder deres opplysninger – skriftlige så vel som muntlige, også med tilknytning til andre miljø enn Jehovas vitner. Vi tenkte da spesielt på myndighets- og ekspertkilder, og skriftlige kilder utover den hemmelige regelboken. Vi fordelte kilder og saker mellom oss i forkant av det videre arbeidet, og begge journalistene var på denne måten involvert i alle sakene.

4.1.1 Kildenettverk i Jehovas vitner

Bakgrunnskilder: Rundt 35 personer har fortalt om sine opplevelser i Jehovas vitner uten å bli direkte sitert på dette. Mange har bidratt med verdifull bakgrunnsinformasjon.

Leder 1: Mannen har tidligere vært leder/tilsynsmann i en menighet i Jehovas vitner. Han har vært medlem av Jehovas vitner i over 40 år og er fortsatt et Jehovas vitne. Han fortalte om hvordan Jehovas vitners hemmelige regelverk førte til at overgrep ble dysset ned.

Leder 2: Mannen var for få år siden leder/tilsynsmann i en annen menighet i Norge, og har lenge vært og er fortsatt medlem av Jehovas vitner. Han forteller blant annet om en konkret overgrepssak som menigheten la lokk på. Han mener myndighetene kun varsles om overgrep dersom overgrepssaken er kjent utover menigheten.

Vi hadde utstrakt og hyppig kontakt med de to lederne over en lengre periode. De fremstod som nøkterne i sine beskrivelser, og de hadde ikke noe negativt å si om Jehovas vitner generelt, men uttrykte et genuint ønske om at Jehovas vitner bør være flinkere til å anmelde overgrep, slik at barna i trossamfunnet kan være trygge.

Bo Juel Jensen: Jensen stod frem som et overgrepsoffer. Han driver også støttegruppen Hjelpeskilden for tidligere medlemmer av lukkede trossamfunn. Historien til Jensen var sterk. I motsetning til andre overgrepsofre vi var i kontakt med kunne historien til Jensen dokumenteres i en voldsoffererstatning. Voldsoffererstatningen tok utgangspunkt i en tilståelse fra gjerningsmannen og like forklaringer om hvordan overgrepene skjedde fra Jensen og gjerningsmannen. En annen fordel var at Jensen ønsket å stå frem.

Et par andre kilder ønsket å stå frem med sine overgrepshistorier, men påstandene lot seg ikke dokumentere. Den ene kilden ønsket ikke å sende oss informasjon som lot oss finne frem til en dom som kunne dokumentere hans historie. Vi valgte derfor å ikke å bruke informasjonen.

En annen kilde tok kontakt med oss og fortalte at hun var blitt voldtatt i Jehovas vitner. Ifølge kvinnen ble saken ikke anmeldt av lederne i menigheten da hun gikk til dem med saken, og det hele skal ha endt med at hun fikk straff. Kvinnen anmeldte mannen i senere tid etter å ha brutt ut av Jehovas vitner, men tapte saken da den kom opp for retten. Med bakgrunn i frifinnelsen og informasjon om kvinnens psykiske helsetilstand i rettsdokumentene valgte vi ikke å bruke informasjonen fra kvinnen.

Rajn Biseth Vogt: Vogt kontaktet oss med en historie om en tragisk oppvekst. Den vanskelige oppveksten lot seg verifisere i form av epikriser og brev fra hennes bistandsadvokat. Via postjournaler fant vi også et brev fra Vogt til Statsministerens kontor³ hvor hun ba hun hjelp som følge av det hun har gjennomgått.

Hun var den eneste av kildene som snakket om oppvekst som ønsket å stå frem i intervjusetting, og fremsto videre som reflektert rundt sine egne erfaringer, og evnet å sette dem inn i en større sammenheng. Alt dette anså vi som svært viktig, ettersom det var sterke ord og skildringer hun ønsket å dele i saken, som igjen også kunne få store konsekvenser for henne å gå ut med.

Kvinnene i sexavhør-saken: Å bli kalt inn til såkalte sexavhør i Jehovas vitner var noe flere kvinner uavhengig av hverandre fortalte om. Vi møtte én av kvinnene, NN og intervjuet en annen over telefon. Hun er fortsatt et Jehovas vitne, og sa seg villig til å stå frem med sin historie anonymt. Det var en årrekke siden flere av kvinnene hadde opplevd avhørene, men NN var ung, og det få år siden hun hadde opplevelsen. Det var viktig ikke å trekke frem gamle historier hvor praksis kan ha endret seg, men dokumentere hvordan tingenes tilstand er nå innad i Jehovas vitner.

Vi mener det er legitimt med anonyme kilder i denne saken. Kvinnen i 20-årene er fortsatt et Jehovas vitne, og risikerer å bli utstøtt dersom hun står frem.

Den andre kvinnen ønsket også å stå frem anonymt. Hun er ikke lenger medlem av Jehovas vitner, men kunne i stå frem av hensyn til familien som delvis fortsatt er Jehovas vitner, og som hun vil miste all kontakt med dersom hun står frem.

William Bowen: Mange avhoppere fra Jehovas vitner tipset om at vi burde ta kontakt med Bowen. Bowen har selv tidligere vært leder Kentucky menighet i USA. Han driver nå Silentlams som er en støttegruppe for overgrepsofre i Jehovas vitner. Han meldte seg ut etter at han så hvordan Jehovas vitner ikke anmeldte overgrep, ifølge han selv. Inntrykket i samtalen med Bowen var at han hadde en sterk agenda mot Jehovas vitner. Det han sa kunne i første omgang heller ikke verifiseres. Tanken var å ikke bruke ham som kilde. Først etter at vi fant skriftlig dokumentasjon i hemmelige brev og i Jehovas vitners egen regelbok

³ Brev sendt fra Barne, - likestillings- og inkluderingsdepartementet: Vedlegg 3

ble det vurdert å bruke informasjonen ha gav oss, noe vi beskriver nærmere under punktet om overgrepregister.

4.1.2 Om bruken av anonyme kilder

I artiklene «Tidligere ledere: Jehovas vitner dysser ned overgrep» og «- Jehovas vitner kaller inn til tenåringsjenter til sexavhør» er de bærende kildene anonyme.

Ved bruk av informasjon fra anonyme personer kreves det høy grad av aktsomhet. Bruken av anonyme kilder som kommer med alvorlige påstander måtte vurderes opp mot pressens rett til å avdekke kritikkverdige forhold i samfunnet.

Vi mener bruken av anonyme kilder i denne sammenheng kan forsvares ved at vi ønsket kilder på innsiden med lederverv. Vi vurderte fortsatt medlemmer av Jehovas vitner som mer troverdige kilder enn avhoppere som kan ha en agenda å sverte trossamfunnet.

Hadde kildene stilt åpent hadde konsekvensene vært utstøtelse, noe som innebærer på miste kontakt med familien. Uten bruk av anonyme kilder hadde det vært umulig å sette søkelyset på overgrep i Jehovas vitner. Det er i lukkede trossamfunn vanskelig å få personer som fortsatt er medlem til å stå frem, da de ofte frykter represalier.

De anonyme kildene støttes av videomateriale fra et møte i «Det dømmende utvalg» og skriftlig materiale som den hemmelige regelboken og tilleggsbrev til denne.

Frykten for å bli utstøtt var overhengende i alle intervjuer. Blir man utstøtt, eller velger å hoppe av, kuttes som hovedregel alle bånd til Jehovas vitner. Gjenværende medlemmer kan ikke ha kontakt med utstøtte/avhoppere, og vice versa. Generelt er det lite åpenhet for omgang mellom Jehovas vitner og ikke-troende, også kjent som de verdslige, utover misjonsarbeid og det som er strengt nødvendig, for eksempel på arbeidsplassen. For de som stiller seg kritisk til den indre justisen og håndhevelsen av denne, både i overgrepssaker og andre forhold, betyr det i praksis at man står overfor et svært vanskelig valg dersom man ønsker å ta et oppgjør med trossamfunnet: Man risikerer å måtte kutte alle bånd til sin familie og vennekrets. Våre kilder sier uavhengig av hverandre at dette for svært mange betyr at man forblir taus, fordi belastningen ved å kutte båndene blir for stor.

4.1.3 Observasjon

Vi hadde et ønske om å oppsøke Jehovas vitner og få et ufiltrert inntrykk av hvordan det var å være en del av trossamfunnet og vi tok derfor i bruk observasjon som metode. Vi deltok på en såkalt vaktårstudie, uten å opplyse at vi var journalister før i ettertid. Vi fikk en god forståelse av hvordan personer kan tiltrekkes av å være et medlem av trossamfunnet, da vi ble svært godt mottatt. Vi fikk også informasjon om hvordan et møte foregikk, og

informasjon om Jehovas vitner gjennom informasjonsblader og Jehovas vitner som ivrig fortalte oss hvordan ting fungerer og hvordan de selv ble medlemmer. Dagen etter informerte vi Jehovas vitner om at vi var der som journalister. Vi brukte ikke, og hadde ikke intensjoner å bruke informasjon fra møtet.

4.1.4 Kontakten med Jehovas vitner

Parallelt med denne prosessen begynte vi også å opprette kontakt med Jehovas vitner. Først kontaktet vi deres pressetalsmann i Norge, Tom Frisvold, og underrettet ham om at vi jobbet med en sak om Jehovas vitner, uten å gå nærmere i detalj. Vi luftet også et ønske om å få komme og filme klippebilder fra en såkalt Vaktårstudie i deres forsamlingslokale Rikets Sal til bruk i tenkte videosnutter og eventuell TV-sak, men fikk beskjed om at han ville vite detaljene i hva vi jobbet med først. Dette ønsket etterkom vi, og vi ble enige om at vi kunne ta kontakt når vi hadde de konkrete spørsmålene klare.

Vi var på dette tidspunkt rundt to uker unna tenkt publiseringstidspunkt. En drøy uke senere hadde vi, som vil bli redegjort nærmere for under, kommet langt nok i arbeidet til at vi så hvilke spørsmål vi ønsket å stille. Vi kontaktet igjen Frisvold, med henstilling om et TV-intervju i tilknytning til Rikets Sal. Han ba om å få tilsendt spørsmål først, og lovet å komme tilbake til oss om kort tid. Noen dager senere fikk vi beskjed om at Jehovas vitner ikke ønsket å stille til intervju, men at de ønsket å besvare spørsmålene skriftlig via e-post.

Dette var en skuffelse, da skriftlige intervjuer med konfrontasjoner av den typen vi her sto overfor, ofte blir mer regisserte enn ved spørsmål/svar ansikt til ansikt. Muligheten til å stille oppfølgingsspørsmål blir også rammet. Vi gjorde det imidlertid klart at Jehovas vitner da likevel måtte belage seg på å bli stilt nye spørsmål i tilknytning til svarene de ga i første runde, og at eventuell motvillighet til dette ville bli gjort oppmerksom på i artiklene. Dette ønsket etterkom Jehovas vitner, og vi hadde flere utvekslingsrunder med spørsmål og svar per epost.

For å forsikre oss om at deres rett til samtidig imøtegåelse ble ivaretatt, identifiserte vi på forhånd alle påstandene vi ønsket å konfrontere dem med ordrett, men flere av disse takket de nei til å kommentere. Vi gjorde dem også oppmerksom på at vi kom til å legge ut hele tilsvaret i sin helhet, i tillegg til de redigerte, avgrensede svarene i hver sak.

Vi går inn på deler av svarene og hvordan disse ble sammenholdt med andre kilders opplysninger lenger ned i saken.

4.2 Besvare problemstillingene

For å gjøre rede for gangen i prosessen rundt metode og videre kildebruk på en oversiktlig måte, velger vi å dele det inn tematisk etter de ulike problemstillingene vi har introdusert i punkt 3.11.

4.2.1 Hvordan er Jehovas indre justis og regelverk?

Gjennom kildenettverket fikk journalistene tilsendt den hemmelige, overordnede regelboken «Shepherd The Flock of God». Den er ment for ledere i menighetene i landene Jehovas vitner er aktive i, og hemmelig for alle andre medlemmer. Det samme ble supplerende brev til menighetsledere som støtter oppunder bokens innhold og problemstillingene den reiser. Boken og brevene ble sendt fra flere uavhengige kilder, slik at vi var sikre på at vi forholdt oss til riktig versjon. Lekkasjenettstedet jwleaks.org bekreftet også at vi hadde rett versjon med korrekt informasjon. Boken utgis av selskapet Watchtower, trossamfunnets internasjonale hovedsete i New York. Kildene betegnet, uavhengig av hverandre, boken som et overordnet, universelt oppslagsverk alle ledere i Jehovas vitner er innforstått med at de skal forholde seg til i ulike saker, deriblant overgrepssproblematikk. De bekreftet også at boken ikke ga rom for individuell eller lokal tolkning tilpasset geografiske, kulturelle eller kontekstuelle variasjoner.

Med andre ord; det som sto i boken, var også det ledere i Jehovas vitner i Norge har å forholde seg til, ifølge våre kilder. Dermed hadde vi innhentet en svært sentral skriftlig kilde som vi kunne sammenholde med det muntlige kilder fortalte.

I regelverket i den hemmelige boken heter det blant annet at «dersom det ikke er minst to vitner til en ugjerning skal saken legges i Jehovas hender». Ifølge tidligere ledere som selv har håndhevet regelverket, Jehovas vitner og tidligere Jehovas vitner står denne regelen sentralt dersom det skjer et seksuelt overgrep i trossamfunnet.

I vår research har vi lagt vekt på følgende forhold i boken:

- Ingen handling kan foretas dersom det ikke er to eller tre vitner til en ugjerning⁴
- To ledere skal etterforske saken dersom en «ugjerning» ikke er etablert
- Overgrepssaker og informasjon om overgrepere skal lagres i menighetens hemmelige arkiv
- I overgrepssaker skal hovedkontoret kontaktes, men det står ingenting om å varsle politiet
- Jehovas vitners egen domstol «Det dømmende utvalg» tar beslutningen om hvorvidt en person som har gjort seg skyldig i overgrep, med bakgrunn i nevnte kriterier, kan fortsette i menigheten og på hvilket nivå han kan være aktiv.

«Det dømmende utvalg» sto også sentralt i arbeidet med å se nærmere på den indre justisen og hvordan saker skulle behandles internt i trossamfunnet. I den hemmelige boken vi hadde fått tilgang til sto prosessen i utvalget nøye beskrevet. Hver menighet har et eget

⁴ Brev sendt fra Jehovas vitners hovedkontor til alle menigheter: Vedlegg 4, punkt 11

dømmende utvalg. Tre mannlige ledere møter den anklagede part for å vurdere saker der et medlem kan ha begått overtramp. Reaksjoner kan være alt fra utstøtelse til advarsel, eventuelt går vedkommende klar hvis vedkommende uttrykker anger. Uten to vitner til en ugjerning, eller en innrømmelse fra overgriper selv i dette utvalget, får handlingen ingen konsekvenser, ifølge våre kilder.

Jehovas vitner praktiserer utstøtelse, og det der «Det dømmende utvalg» som fatter vedtak om dette.⁵ Vanlige grunner er sex utenfor ekteskap og kritiske ytringer eller andre handlinger som ifølge utvalget er egnet til å skape splid, eller så tvil om vedkommende medlems dedikasjon til Gud, Jehova og dermed trosfellesskapet som helhet.

4.2.2 Hvordan opplever de som selv har håndhevet regelverket (ledere), Jehovas vitner og tidligere medlemmer den indre justisen i trossamfunnet, og hva blir konsekvensene?

Boken «Shepherd The Flock of God» belyser hvordan ledere i Jehovas vitner blir bedt om å forholde seg til forholdene vi ønsket å undersøke, og beskriver som nevnt hvordan det kreves to vitner til en ugjerning for å reise sak internt, uten å oppfordre sine medlemmer til å gå til politiet ved slike påstander. Men hvordan informerer man medlemmene sine om tilsvarende forhold?

For å tegne et solid bilde av dette, gikk vi gjennom alle dokumenter som gir treff på «overgrep» i Jehovas vitners eget nettbibliotek (<http://wol.jw.org/no/wol/h/r3/lp-n>) fra år 2000 frem til i dag for å få et inntrykk av hva Jehovas vitner opplyser sine medlemmer når det gjelder seksuelle overgrep. Innholdet i nettbiblioteket er hentet fra de to sentrale medlemstidsskriftene «Våkn opp!» og «Vakttårnet», som internasjonalt har et opplag på henholdsvis 45 millioner fordelt over 204 språk, og 43 millioner fordelt på 98 språk. De samme artiklene går igjen på ulike språk, ergo var innholdet vi fant i det norske nettbiblioteket slik vi forstår det artikler som er publisert med likelydende innhold på andre språk.

Gjennom de 92 artiklene som ga treff, går det i flere tydelig frem at Jehovas vitner tar sterk avstand fra overgrep mot barn. Det informeres både om hvordan man kan forebygge det, hvilke farer man skal vokte seg for, hvilke tegn som kan tyde på at det har funnet sted et overgrep, hvordan takle det i ettertid, og liknende. Men det står ingenting om å gå til politiet i noen av artiklene. I den grad barna eller offerets foreldre bes å henvende seg til noen utenfor sin næreste krets etter et overgrep, er det lederne i menigheten. Vi anså dette som svært viktige og troverdige kilder, all den tid det kom fra Jehovas vitners eget bibliotek, og i så måte konsumeres bredt av trossamfunnets medlemmer.

⁵ Fra den hemmelige regelboken om «Det dømmende utvalg»: Vedlegg 5

Vi ba også om innsyn i saker som omhandlet Jehovas vitner i offentlig elektronisk postjournal. Vi fikk innsyn i flere henvendelser som gikk på bekymring for barns oppvekst i Jehovas vitner.

Jehovas vitner avviste alle påstander om at seksuelle overgrep mot barn dysses ned. Pressetalsmann Frisvold sier at alle slike opplysninger umiddelbart blir meldt til politiet, og at dette skal være tilstrekkelig klargjort for menighetenes ledere. Opplysningene i den hemmelige regelboken ble henvist til som interne retningslinjer som ikke har noe med hvordan Jehovas vitner forholder seg til samfunnet ellers på i mulige straffesaker. Frisvold ga uttrykk for oppgitthet over at kilder med god kjennskap til trossamfunnet hevder at dette ikke er tilfelle. Han kunne imidlertid ikke vise til konkrete, nedfelte, skriftlige eller muntlige retningslinjer som dokumenterer praksisen. Han kunne heller ikke avvise at deres interne justis fører til at personer som er beskyldt for overgrep får fortsette i menigheten, selv om vedkommende er under etterforskning av overgrep – med henvisning til det bibelske prinsippet om to vitner i slike saker.

4.2.2.a Overgrepsarkivet

Et ytterligere uttrykk for hemmeligholdet indrejustisen fører til, er opplysninger vi fikk fra kilder som hevder at Jehovas vitner opererer med et eget overgrepsregister. Det ble først fremsatt muntlig av kilden William Bowen. Opplysningen ble støttet oppunder i den hemmelige regelboken og i brev⁶, hvor det står at opplysninger om overgrep mot barn skal lagres i menighetens konfidensielle arkiv, merket «ikke ødelegg» og lagres for alltid. Jehovas vitner i Norge ble videre konfrontert med disse opplysningene på direkte spørsmål, men ville verken bekrefte eller avkrefte dem. Kombinasjonen av disse faktorene gjorde at vi mente det var grunnlag for å lage sak på dette.

4.2.2.b Rekorddommen i USA

Den mye omtalte rettssaken i USA hvor Jehovas vitner ble stilt til ansvar for neddyssing av overgrep mot barn gjennom dom og en betydelig erstatningssum, hadde i den innledende fasen fungert som en slags knagg for tipset som startet arbeidet vårt. Vi ønsket derfor å se nærmere på denne saken også. Jehovas vitner er som tidligere nevnt svært sentralstyrt med liten eller ingen grad av lokale variasjoner.

Vi opprettet derfor kontakt med Rick Simons, advokaten til jenta som tok saken til retten, Candace Conti (26). Det innledende spørsmålet vi stilte var om han eller Conti kunne tenke seg å bidra med intervju til vår planlagte artikkelserie, noe vi umiddelbart fikk positiv respons på. Både Simons og Conti stilte til intervju via henholdsvis telefon og Skype. Dette mente vi tilførte sakskomplekset konsekvens og personlighet, fordi dette var en av få saker som har blitt reist for retten og hvor offeret også står frem.

⁶ Brev sendt til alle menigheter fra hovedkontoret, punkt 11: Vedlegg 6

Vi fikk også tilgang til den offisielle rettsdatabasen hvor alle sakens dokumenter var tilgjengelig for gjennomlesning. Dette ga oss ytterligere dokumentasjon på hvordan Jehovas vitners indrejustis fungerer, ettersom mye av bevismaterialet som ble vektlagt av retten, også er overførbart til alle menighetene utenfor USA og således gjeldende i Norge. Vi stilte oss selvsagt kritisk til materiale tilgjengeliggjort fra Simons og Conti, siden de utvilsomt har en egen agenda, men siden dette var en rettsdatabase med alle sakens dokumenter og ikke bare et utvalg i deres regi, følte vi at vi hadde tilgang til materiale vi kunne navigere fritt i og vurdere deretter.

I tillegg kontaktet vi også Jehovas vitners forsvarsteam, og fikk gjennomført et intervju per e-post med en av deres forsvarere, James McCabe. Saken er anket og ventet opp til ny behandling om ett til to år. Dette forholdet ble også tatt høyde for da saken skulle skrives ut. Jehovas vitners pressetalsmann i Norge, Tom Frisvold, hevder at han ikke kjenner til saken, og ønsket derfor ikke å kommentere utfallet og problematikken nærmere.

4.2.2.c Skjulte opptak

Journalistene fikk en unik innsikt i hvordan «Det dømmende utvalg» fungerte ved å se skjulte opptak fra en slik «rettsak». Dette ble tilbudt av en kilde som var innkalt til et slikt møte. Hemmeligholdet rundt virksomheten til Det dømmende utvalg og ønsket om innsyn i hvordan kritiske røster behandles innad i Jehovas vitner, førte til at NRK takket ja til dette. Det ble utført med NRKs utstyr på vedkommende under hans møte i utvalget. Opptakene ble ikke brukt, verken i publisert form eller nevnt i det senere publiserte skriftlige materialet på grunn av interne beslutninger og uenighet med kilden om den videre håndhevelsen av disse. Men det gav journalistene en bekreftelse av et slikt utvalg eksisterer og en forståelse av hvordan det fungerer, som var svært nyttig bakgrunnskunnskap.

4.2.2.d «Sexavhør»

At seksuell aktivitet utenfor ekteskapet kan være gjenstand for muntlig utspørring i «Det dømmende utvalg» bekreftes i den hemmelige regelboken. Hvordan dette skjer i praksis, hadde vi som nevnt i kildelisten flere kilder som fortalte om, deriblant de to kvinnene som ønsket å la seg intervjuet anonymt og omtalte dem som «sexavhør». I boken står det at løssluppen adferd og sex utenfor ekteskap er en ugjerning som krever en juridisk avgjørelse og er grunn til å bli utstøtt. Jehovas vitner skiller mellom det de kaller «porneia» og sex. Porneia innebærer berøring av kjønnsorganer, oralsex og analsex mellom ugifte. «Porneia» innebærer ikke vaginal penetrering eller orgasme, ifølge boka.⁷

Videre står det at i alle saker som involverer «porneia» er det opp til den juridiske komiteen å vurdere fakta i hvert enkelt tilfelle. Løssluppen adferd reflekterer i en lite respektfull holdning, hensynsløshet, og det er en alvorlig krenkelse av Jehova, heter det videre. Det

⁷ Side 59 og 60 i den hemmelige regelboken: Vedlegg 6

spesifiseres ingen nedre aldersgrense for når det er passende å innkalle medlemmer til avhør.

Foruten de unge kvinnenes historier og utdraget fra boken som støttet oppunder dette, mente vi også at noen burde problematisere praksisen fra et faglig ståsted. Vårt valg falt på den danske psykologen Tue Toft, som har jobbet tett opp mot avhoppere fra Jehovas vitner. Han var også sakkyndig i en barnefordelingssak på Østlandet i 1994, hvor faren ble tilkjent foreldreretten fordi moren var Jehovas vitner. Vi mente derfor å ha en solid ekspertkilde som kunne si noe om hvordan unge personer med tilknytning til slike miljø kan påvirkes av denne formen for utspørring. Han gikk langt i å karakterisere det som en form for overgrep, og la spesielt vekt på at disse jentenes unge alder gjorde dem ekstra sårbare for nærgående spørsmål om seksualitet. Det kan generere en svært skadelig skamfølelse, ifølge Toft.

Tom Frisvold i Jehovas vitner i Norge beklaget sterkt dersom noen har følt ubehag under slike avhør, men bekrefter at spørsmål som kan få betydning for medlemmers fremtid i Jehovas vitner krever et «avklarende møte».

4.2.3 Hvordan rammer den indre justisen i Jehovas vitner politiet og rettssystemets mulighet til å avdekke eventuelle seksuelle overgrep mot barn i trossamfunnet?

Vi formulerte en liste med spørsmål til politiet, med sikte på å finne ut om:

- Det var blitt anmeldt/etterforsket påstander om overgrep innad i Jehovas vitner de siste årene, hvor mange saker det i så fall var snakk om, og hvordan disse eventuelt var håndtert videre
- Hvordan det er å etterforske overgrepssaker i lukkede trossamfunn generelt og Jehovas vitner spesielt, og hvilke ekstra utfordringer lukkede miljø eventuelt skaper i slike saker
- Om man kjente til Jehovas vitners interne regel om at det ved påstander om overgrep innad i trossamfunnet skal kreves minst to vitner for at saken skal tas opp internt, hvordan man stiller seg til denne praksisen, hvordan dette kan påvirke politiets etterforskningsarbeid og hvilken oppfordring man eventuelt ville gi Jehovas vitner for å ivareta barns rettssikkerhet i slike saker på en best mulig måte ved intern varslings

Disse spørsmålene ble sendt alle landets 27 politidistrikter, samt Kripos og Politidirektoratet. Vi fikk svar fra 19 av politidistriktene, mens de øvrige enten ikke ønsket å kommentere saken eller ikke besvarte våre henvendelser. Ingen av distriktene som svarte klarte å vise til anmeldelser av overgrep mot barn i Jehovas vitner, men flere av etterforskerne/lederne vi snakket med understreket at dette ikke nødvendigvis betød at det ikke fant sted.

De fire som stilte til utdypende intervju, politioverbetjent Kari-Janne Lied ved voldsavsnittet i Oslo politidistrikt, politiinspektør Ernst K. Rossebø, påtaleleder Heidi Kløkstad ved Salten politidistrikt og politioverbetjent Eva Marit Gaukstad i avsnitt for seksualkrim og grov vold i

Agder politidistrikt mente tvert i mot de det kunne skyldes nettopp det vi ønsket å belyse – at internjustisen i slike miljø fører til at slike alvorlige saker aldri når overflaten. Lukkede religiøse miljøer ønsker ofte å ordne opp selv i henhold til eget reglement, og har i tillegg som hovedregel en streng hierarkisk oppbygning hvor offeret gjerne står i underdanighet til lederen. Mangel på vitner, både i strafferettslig forstand og slik eksempelvis Jehovas vitner krever, samt frykt for å bli utstøtt dersom man varsler om overgrepet, fører til at slike saker i disse miljøene ofte går under politiets radar, var mantraet fra flere av de ulike politidistriktene vi var i kontakt med. De gikk god for at man vet at det skjer overgrep i slike miljø, men at det er svært vanskelig å avsløre det.

Flere gikk også hardt ut mot Jehovas vitners to vitner-regel, som etter deres utsagn både risikerte å trenere politiets arbeid og øke belastningen for eventuelle ofre. Men de gjorde det også klart at de ikke kjente til dette i detalj, og derfor uttalte seg på bakgrunn av opplysningene de ble forelagt av NRK, samt den generelle kjennskapen til lukkede religiøse miljø.

En svakhet ved dette er at ikke samtlige av landets politidistrikt svarte på henvendelsen, og at kun fire ønsket å utdype uttalelsene i intervjuform. Samtidig hadde vi med 19 tilbakemeldinger et solid grunnlag for å si noe om politiets erfaringer med overgrepssaker i lukkede trossamfunn over hele landet.

Vi kontaktet også flere bistandsadvokater som har jobbet tett med overgrepssaker og -ofre, for å høre hvilken kjennskap de eventuelt hadde til overgrepssaker i Jehovas vitner og problematikken som nærmere beskrevet i spørsmålene til politiet. Svarene vi fikk fra de tre bistandsadvokatene vi fikk kontakt med – Hege Salomon, Lise Engebretsen og Inger Marie Støen, tegnet samme bilde som politiets: Det er få konkrete saker å vise til, men overgrep i lukkede trossamfunn forblir ofte en del av mørketallsstatistikken. Og i de tilfeller hvor det blir meldt fra eller iverksatt etterforskning, gjør mangel på vitner og frykt for represalier det vanskelig å ettergå saken tilstrekkelig. Å bruke bistandsadvokater som kilde har alltid en viss svakhet i den forstand at de kan ha en agenda på vegne av klienter, men advokater som har jobbet i mange år med et område har også en unik innsikt i saksgangen. Sammenholdt med politiet, mente vi å ha god dekning for bruken av disse som kilde i det videre arbeidet.

Jehovas vitner fulgte på sin side opp med en gjentakelse av at svaret om at man alltid går til politiet ved påstander om seksuelle overgrep innad i trossamfunnet.

4.2.4 Hvordan er oppvekstvilkårene til barn innad i Jehovas vitner, hvilket verdensbilde oppdras de etter, og hvordan preges de av dette?

Dette favner ikke under seksuelle overgrep, men kunne like fullt problematiseres opp mot overgrep av psykisk art. I det eksisterende kildenettverket internt i Jehovas vitner hadde vi flere kilder som fortalte sin oppvekst i svært negative ordelag, med fokus på dommedagsfrykt, et tungt forkynneransvar og skepsis til samfunnet utenfor Jehovas vitner.

Med andre ord hadde vi godt med underlagsmateriale som kunne ettergås gjennom andre skriftlige og muntlige kilder.

Jehovas vitner har i sin omfattende litteratur blant annet gitt ut flere barnebøker. Den mest sentrale av disse er boken «Min bok med fortellinger fra Bibelen», noe flere uavhengige kilder bekreftet. Det forventes ifølge kildene at foreldre leser den for sine barn så snart de er gamle nok til å bli lest for, og den har vært sentral i flere tiår. Med dette bakteppet anså vi boken som en viktig kilde for å ettergå hvilket verdensbilde barn i Jehovas vitner blir presentert for og hvordan de skal forholde seg til endetidsforestillingen.

Boken tegner et dramatisk skille mellom den verden Jehovas vitner lever i, og samfunnet utenfor. Så lenge en lever for å forkynne Jehovas lære i tråd med hans bibelske prinsipper, er en trygg på at Harmageddon utelukkende blir en positiv opplevelse med åpen port til Paradiset som gevinst. Det spesifiseres ikke fra hvilken alder barn skal lese boken, utover at det skal skje fra man er «svært små». Men i introduksjonen fremheves bibelfiguren Samuel som et godt eksempel, siden han begynte å tjene Jehova ved tabernaklet i en alder av fire-fem år. For ikke-troende og Jehovas vitner som ikke tar sitt forkynneransvar seriøst nok, er konsekvensene ulykke og drap når dommedag kommer, og generell ulykke. Faren for straff illustreres tydelig gjennom flere fargerike illustrasjoner i barneboken, hvor alt fra døde mennesker i blodpøl, drap i form av kvelning, kniver på strupen, annen vold og dødssykdom figurerer.

Videre leste vi gjennom en rekke publikasjoner vi fikk tilgang gjennom Jehovas vitners nettbibliotek og kilder, noen publikasjoner skrev seg flere tiår tilbake i tid. Hovedsakelig dreide dette seg om artikler i «Vakttårnet» og «Våkn opp!» som tok for seg hvilke forventninger foreldre i Jehovas vitner sto overfor hva oppdragelse i Jehovas ånd gjaldt, samt informasjon rettet mot barn om følgene av Harmageddon. Dette ga oss dokumentasjon på at det i flere tiår har vært en utbredt oppfatning at barn så tidlig som mulig skal forstå motsetningene mellom Jehovas vitners virkelighetsoppfatning og den verdsliges, altså samfunnet utenfor – herunder den overhengende Harmageddon-trusselen og hvordan man best kan omgå den.

Vi leste også igjennom en annen barnebok hvor ordlyden i enkelte tilfeller fremsto som enda mer brutal enn den presentert i «Min bok med fortellinger fra barndommen». Vi fikk imidlertid opplyst fra kildehold at denne boken ikke var representativ nok å fokusere på, rett og slett fordi den var noe eldre og ikke så hyppig i bruk lenger. Vi valgte derfor å ha hovedfokuset på førstnevnte.

Våre kilder gjorde det selv klart at de opplevde det svært brutalt å få virkeligheten og endetiden presentert på denne måten gjennom sin oppvekst. Men for å underbygge kildenes opplevelser og det vi hadde sett i Jehovas vitners egen litteratur på en mer objektiv måte, følte vi at vi også trengte flere uavhengige ekspert- og myndighetskilder. Vi sendte derfor «Min bok med fortellinger fra Bibelen til flere barnepsykologer i Norge samt en dansk psykolog som har jobbet tett opp mot avhoppere fra lukkede tros miljøer tidligere. Vi ba dem

vurdere innholdet i lys av de spørsmålene vi stilte oss i problemstillingen; hvilket verdensbilde presenteres, hvordan bidrar dette til å forme barnets rasjonalitet og kritiske sans og eventuelle fryktforestillinger, og hvilke skadevirkninger kan dette eventuelt få?

To eksperter, norske Willy-Tore Mørch og danske Tue Toft, takket ja til å stille til intervju, mens et par andre eksperter ga uttrykk for sine meninger uten å ville utdype dem i intervjuform. Disse ga likevel i grove trekk uttrykk for det samme som Mørch og Toft gjorde rede for i detalj; en sterk skepsis til virkelighetsoppfatningen og endetidsfokuset barn i Jehovas vitner blir utsatt for. Konsekvensene kan i verste fall bli både nevrobiologiske og psykologiske skadevirkninger.

Mørch karakteriserte dette som rene overgrep mot barn, begrunnet i at det kan skape angst og stress hos barna. Oppvekstvilkårene i Jehovas vitner fører til at barn utsettes for en endimensjonal virkelighetsoppfatning hvor barn ikke stimuleres til kritisk tenkning og refleksjon, var en annen innvending fra ekspertkildene.

En tredje fagkilde, rådgiver Kaja Hegg i Redd Barna, fulgte opp med å karakterisere praksisen som hjernevask og manipulasjon. Hun har i mange år jobbet med avhoppere fra isolerte trossamfunn, herunder Jehovas vitner, og var på 2000-tallet koordinator for prosjektet Go-On, som favnet om nettopp denne gruppen. Hun hadde dermed godt grunnlag for å uttale seg om hva personer med denne erfaringen preges av i ettertid.

Av myndighetskilder snakket vi med Barneombudets barnefaglige leder Camilla Fayed, som vedgikk at man vet for lite om barns oppvekstvilkår i lukkede trossamfunn.

Med dette følte vi hadde et sett gjensidig supplerende kilder som rettfærdiggjorde et kritisk søkelys på problematikken rundt barns oppvekstvilkår i Jehovas vitner. Vi bestemte oss for å kjøre to bolker:

En personlig historie om barndommen i Jehovas vitner fortalt gjennom et tidligere Jehovas vitne, Rajn Bigseth Vogt (23), underbygget av andre kilder som av personlige grunner ikke ønsket å stå frem med sin vonde historie. Etter bakgrunnsamtaler med Vogt gjennomførte vi et TV-intervju i studio på NRK Marienlyst, som dannet grunnlaget for tekstsak og supplerende videobolker.

I tillegg lagde vi en bredere forankret sak vinklet på barnetegningene og ekspertenes vurderinger av oppvekstvilkårene i Jehovas vitner, på bakgrunn av kildearbeidet beskrevet her. Jehovas vitner sa nei til å la oss vise de sterke bildene fra «Min bok med fortellinger fra Bibelen, med henvisning til copyright.

Etter å ha rådført oss med juridisk avdeling i NRK, valgte vi å trosse dette med begrunnelse i sitatretten. En viktig premisse for denne er at rettighetsinnehaver ikke skal kunne kneble debatten, noe vi mente ville vært tilfelle dersom vi etterkom deres anmodning. Bildene fra boken adresserte problemstillingen i saken på en så direkte og tydelig måte at vi mente det var godt innenfor sitatretten.

Vi forsøkte videre å få barneminister Inga Marthe Torkildsen på banen, men hun takket nei.

Jehovas vitner svarte at de ikke har opplysninger som tilsier at barn har tatt skade av å vokse opp i trossamfunnet, og at deres barnelitteratur ikke vurderes som verre enn mye av det barn og unge eksponeres for gjennom ulike medier i dagens samfunn. De henviste til ekspertenes krasse karakteristikk av oppvekstvilkårene i Jehovas vitner som «ukjente for dem».

4.2.5 Hvor mye får Jehovas vitner i offentlig støtte, og hvordan forholder lovgivende og utøvende politikere seg til påstander om at barns rettssikkerhet ikke ivaretas godt nok her?

Med sine nesten 12.000 tilskuddsberettigede medlemmer var Jehovas vitner i 2012 det tredje største trossamfunnet utenfor Den norske kirke som får statstilskudd, ifølge Kulturdepartementets lister⁸. I tillegg kommer kommunale tilskudd. Vi kontaktet Fylkesmannen i Oslo, som har tilsynsmyndighetene overfor trossamfunnene, og fikk utlevert regnskapene til Jehovas vitner for å få oversikt over hvor mye Jehovas vitner totalt har fått i offentlige tilskudd de siste årene. Det viste seg å være et årlig beløp på totalt rundt ti millioner kroner de siste tre årene, altså rundt 30 millioner de siste tre år.

Det er ikke noe kritikkverdig ved det i seg selv, men i lys av indrejustisen vi hadde avdekket og de problematiske følger den kan få, ønsket vi å konfrontere lovgivende og utøvende politikere; hva tenker man om at et lukket trossamfunn kan ha en indre justis som fører til at kriminelle forhold som angår barn blir dysset ned og at den allmenne oppfatningen av gode oppvekstvilkår potensielt ikke blir tilstrekkelig ivaretatt, samtidig som myndighetene bevilger ti millioner kroner årlig? Hvor godt tilsyn føres med disse miljøene, hvilke sanksjonsmuligheter har man, og når bør disse eventuelt benyttes? Og ikke minst: Hvordan står dette opp i mot prinsippet om religionsfrihet?

Vi kontaktet Kulturdepartementet med forespørsel om å intervju kulturminister Hadja Tadjik om dette, i tillegg til et utvalg stortingspolitikere i henholdsvis Justis- og Kirkekomitéen. Disse to komitéene ble valgt fordi problematikken var delvis overlappende mellom justispolitikk og livssynspolitikk. Vi fikk ikke intervju med kulturministeren, men hennes statssekretær Mina Gerhardsen. I tillegg gjennomførte vi intervju med totalt fire stortingspolitikere; stortingspolitikere Jan Bøhler (Ap) fra justiskomitéen samt Marianne Aasen (Ap), Svein Harberg (H) og Bente Thorsen (Frp) fra kirkekomitéen. Flere medlemmer fra sistnevnte komité ble kontaktet, men ikke alle jobbet så mye opp mot livssynspolitikk at de følte de hadde nok å bidra med i saken.

⁸ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/tema/tros- og livssynssamfunn/antall-tilskuddsberettigede-medlemmer-i-.html?id=631507>

I likhet med politikildene omtalt lenger opp i denne rapporten, var politikerildene varsomme med å uttale seg om Jehovas vitner i detalj, fordi de ikke mente de kjente de interne forholdene der godt nok. Derfor ble intervjuene hovedsakelig av prinsipiell karakter, med fokus på kriteriene som ligger til grunn for den offentlige støtten til trossamfunn, og det faktum at det skal svært mye til for å miste den og for at politikere i det hele tatt skal legge seg opp i hva som skjer i de aktuelle miljøene. Det ble imidlertid også gjort klart at man ikke kan bryte loven med religionsfriheten som alibi.

4.3 Publisering

Research- og sorteringsarbeidet vi har gjennomgått resulterte i følgende 16 saker på NRK.no i perioden 12. til 17. desember:

Onsdag 12. 12. 12:

- **Tidligere ledere: – Jehovas vitner dysser ned overgrep mot barn**

<http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.8399572>

I denne saken fokuserer vi på den hemmelige regelbokens bestemmelser om håndtering av anklager om overgrep mot barn i Jehovas vitner, og hvordan tidligere ledere med lang fartstid i trossamfunnet selv har erfart dette. Vi knytter dette til den omtalte dommen fra USA og viser til liknende saker fra andre land for å dra relevante paralleller. Jehovas vitners pressetalsmann avviser alle påstander.

- **Slik svarer Jehovas vitner NRK**

<http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.10660487>

Hele tilsvaret fra Jehovas vitner. Som nevnt ønsket ikke pressetalsmann eller andre fra Jehovas vitners ledelse i Norge å møte oss til intervju, men besvarte kun spørsmålene skriftlig per e-post. Foruten å legge inn de relevante svarene i de ulike sakene, la vi alle svarene i et eget element som vi videre linket ved i alle sakene som ble publisert. Både for å gi leserne bredest mulig innsikt, og for å ivareta imøtegåelse og tilsvar så godt som mulig.

- **Justisdepartementet: – Regelverket kan stride mot straffeloven**

<http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.9699595>

Justisdepartementet ved statssekretær Astrid Aas-Hansen kommenterer NRKs avsløringer, og mener Jehovas vitners interne regelverk for håndtering av mulige overgrep mot barn kan være lovstridig. Rådgiver Kaja Hegg i Redd Barna redegjør for faktorer ved lukkede trossamfunn som kan føre til at barns rettssikkerhet ikke ivaretas tilstrekkelig i slike saker.

- **Dette er Jehovas vitner:**

<http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.8397364>

En ren bakgrunnssak om Jehovas vitner organisering, liv og lære – som et faktasupplement til de vinklede sakene.

- **Jeg ble seksuelt misbrukt av en leder i Jehovas vitner**

<http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.10665990>

Tidligere Jehovas vitne Bo Juel Jensen står frem og forteller om misbruket han opplevde i den lokale menigheten da han var yngre. Barneombudet trekkes inn som ekspertkilde for å underbygge tematikken generelt.

- **Politiet: – Vet at det skjer overgrep, men vanskelig å avsløre**

<http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.10636304>

Kari-Janne Lid i Oslo politidistrikt, Heidi Kløkstad i Salten politidistrikt, Eva Marit Gaukstad og Ernst K. Rossebø og Rogaland politidistrikt forteller om politiets utfordringer knyttet til å avsløre seksuelle overgrep i lukkede trossamfunn. Flere mekanismer ved disse miljøene fører trolig til høye mørketall, er konklusjonen. Også bistandsadvokater støtter oppunder dette fra sitt ståsted.

- **Krf: – Jehovas vitner må rydde opp**

<http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.10767392>

Nestleder Dagrunn Eriksen i Krf reagerte da hun leste sakene tidligere på dagen og ber lederne i Jehovas vitner komme på banen og klargjøre at de følger norsk lov.

Torsdag 13.12.12

- **Hevder Jehovas vitner har hemmelig overgrepsarkiv**

<http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.10731265>

William Bowen, tidligere leder i Jehovas vitner og nå leder av støttegruppen for overgrepsofre i JV, forteller hvordan organisasjonen lagrer informasjon i et hemmelig overgrepsarkiv – både sentralt og i hvert land, deriblant Norge. Dette støttes oppunder av den hemmelige regelboken. Jehovas vitner ønsker ikke å avkrefte eller bekrefte dette.

- **Jehovas vitner dømt til å betale Candace (26) 157 mill. etter overgrep**

<http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.10663531>

Intervju med Candace Conti, kvinnen som stevnet Jehovas vitner for retten og i fjor sommer fikk medhold av amerikansk rett i at trossamfunnets indre justis bidrar til å skjule overgrep

mot barn. I tillegg er hennes advokat, Rick Simons, samt Watchtowers forsvarer James McCabe sitert i saken.

- **Et overgrepsarkiv vil bare forsterke krenkelsen**

<http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.10840683>

Oppfølger på opplysningene om overgrepsarkiv, med reaksjoner fra bistandsadvokatene Gunnhild Lærum og Hege Salomon, og kommentarer fra Datatilsynet som bekrefter at Jehovas vitner lagrer personopplysninger.

Fredag 14.12.12

- **Jehovas vitner kaller inn tenåringsjenter til sex-avhør**

<http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.10793402>

To unge kvinner forteller om hvordan de ble spurt ut i detalj om intime sex-detalljer av Jehovas vitner-ledere i «Det dømmende utvalg» da de var tenåringer. Dette var en konsekvens av at de hadde hatt sex utenfor ekteskap, og menigheten skulle ta stilling til hvilken straff de skulle få. Den danske psykologen Tue Toft karakteriserte dette som en form for overgrep.

- **– Betenkt og kritisk til denne formen for religionsutøvelse**

<http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.10651396>

Politisk inngang på at Jehovas vitner årlig mottar rundt 10 millioner kroner i statsstøtte, problematisert opp mot religionsfriheten. Statssekretær Mina Gerhardsen (Ap), stortingspolitikere Jan Bøhler (Ap) fra justiskomiteén samt Marianne Aasen (Ap), Svein Harberg (H) og Bente Thorsen (Frp) fra kirkekomiteén kommenterer.

Lørdag 15.12.12

- **– Sexavhør med unge jenter er uhørt og bryter med menneskerettighetene**

<http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.10841556>

Reaksjonsoppfølger på saken om sexavhør med unge jenter, hvor Amnesty og Sex og Politikk – foreningen for seksuell og reproduktiv helse og rettigheter uttaler seg kritisk til praksisen.

Søndag 16.12.12:

- **Rajn vokste opp i Jehovas vitner: – Det var et psykisk torturkammer**

<http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.10793264>

Rajn Bigseth Vogt (23) forteller om hvordan det var å vokse opp i Jehovas vitner. Hun beretter om et svært strengt regime hvor hun følte seg sær og var livredd Harmageddon.

- **Viser bilder av drap og vold i Jehovas vitner-barnebok**

<http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.10793264>

Sak om barns oppvekstvilkår i Jehovas vitner, vinklet på de dramatiske bildene og virkelighetsbeskrivelsene i barneboken, og videre belyst med vurderinger og betraktninger fra de erfarne barnepsykologene Tur Toft og Willy-Tore Mørch, samt rådgiver i Redd Barna, Kaja Hegg.

Mandag 17.12.12

- **Bøhler: – Jehovas vitner må vise vilje til å forebygge overgrep**

<http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.10793264>

Justiskomiteéns nestleder Jan Bøhler inviterte Hjelpeskildens leder Bo Juel Jensen til Stortinget etter NRKs avsløringer, for å diskutere hvordan man kan forebygge overgrep i lukkede trossamfunn. Jensen fortalte om enorm pågang til Hjelpeskilden etter artikkelserien.

Dekning i andre redaksjoner:

I tillegg til disse sakene, kastet flere andre redaksjoner i NRK seg på:

- **NRK Ytring:**
 - Jehovas vitner og verden

<http://www.nrk.no/ytring/jehovas-vitner-og-verden-1.10841228>

Kronikk fra religionspsykolog Hege Kristin Ringnes publisert i NRKs nettdebattsatsing Ytring, som supplement til artiklene.

- Legger til rette for nye overgrep

<http://www.nrk.no/ytring/legger-til-rette-for-nye-overgrep-1.10841933>

Kronikk fra forskningssjef ved Diakonova, Tormod Kleiven, med kronikk på Ytring.

- **Dagsnytt**

Hadde to innslag onsdag 12.12, basert på tekstsakene som ble publisert samme dag

- **Her og nå**

Debatt med Barneombudet i studio onsdag ettermiddag

- **Aktuelt**

Hjelpekildens Bo Juel Jensen var gjest i Aktuelt onsdag 12.12, sammen med Jan Bøhler (Ap) og Roar Henriksen, tidligere Jehovas vitner, for å diskutere indre justis og overgrep i Jehovas vitner.

- **P3 – Verdens rikeste land**

Kristine Hirsti var gjest i P3s program Verdens rikeste land for å diskutere temaet i artikkelserien fredag 14.12.

- **Ukeslutt**

Innslag om utstøting og intervju med avhoppere lørdag 15.12

Omtale i andre medier

Dagbladet, 13.12.12: – Jehovas vitner har hemmelig overgrepsarkiv

http://www.dagbladet.no/2012/12/13/nyheter/religion/innenriks/jehovas_vitner/24809553

Nettavisen 13.12.12: – Jeg ble seksuelt misbrukt av en leder i Jehovas vitner

<http://www.nettavisen.no/nyheter/article3531297.ece>

5.0 Dette er nytt i saken

Som nevnt innledningsvis, var Jehovas vitners interne justis og håndteringen av seksuelle overgrep mot barn kun i liten grad omtalt i Norge før dette. Vi mener det er av stor nyhetsverdi at et trossamfunn med 12.000 medlemmer i Norge, et av de største enkeltmiljøene utenfor Den norske kirke, har en internjustis og håndhevelse av dette som kan føre til at alvorlig kriminalitet mot barn dysses ned og seksualforbrytere potensielt ikke stilles til ansvar. Opplysningene om at Jehovas vitner har et eget overgrepsarkiv er også nye. Det samme er sexavhørene, som i en oppfølgingssak samme dag av flere aktører ble omtalt i vendinger som «i strid med menneskerettighetene».

Videre er det som har kommet frem om oppvekstvilkårene i Jehovas vitner av samfunnsmessige betydning, fordi mange barn fødes rett inn i trossamfunnet og dermed ikke kan ta stilling til hvorvidt man vil eksponeres for det som uavhengige eksperter omtaler som «tankekontroll», «manipulasjon» og «overgrep», med potensielt skadelige virkninger både psykologisk og neurobiologisk.

Vi mener på bakgrunn av dette at prosjektet har oppfylt både punkt 1.4 og 1.5 i Vær Varsom-plakaten:

1.4 «Det er pressens rett å informere om det som skjer i samfunnet og avdekke kritikkverdige forhold. Det er pressens plikt å sette et kritisk søkelys på hvordan mediene selv fyller sin samfunnsrolle.»

1.5 «Det er pressens oppgave å beskytte enkeltmennesker og grupper mot overgrep eller forsømmelser fra offentlige myndigheter og institusjoner, private foretak eller andre.»

Reaksjonene i ettertid mener vi også viser at dette var en artikkelserie med stor nyhetsverdi. Vi mottok i løpet av fem dager epost fra totalt rundt 90 personer, svært mange fra personer med tilknytning til Jehovas vitner, enten gjennom nåværende eller tidligere medlemskap, eller annet engasjement av faglig eller privat art. Flertallet av disse ønsket enten å takke for oss for å sette søkelyset på et problem de selv hadde erfart, enten direkte eller indirekte. Mange ville dele sin historie med oss som en slags bekreftelse på at det vi skrev om stemte, men ingen har foreløpig ønsket å stå frem i oppfølgende artikler. Også kritiske lesere tok kontakt for å gi uttrykk for skepsis over at vi skrev om dette, noen mente at deknningen ga et skjevt bilde av hvordan Jehovas vitner fungerer. Vi opplevde imidlertid ordlyden i de fleste kritiske henvendelsene som konstruktive og saklige.

Det er kun gått én måned siden publiseringsuken, og det er på nåværende tidspunkt vanskelig å definere konsekvensene sakene vil få. Det er imidlertid noen ting å trekke frem:

- Barneombudet har varslet at det vil kreve dokumentasjon på at Jehovas vitner har et tilfredsstillenderegulverk for håndtering av opplysninger om overgrep mot barn
- Nestleder i Stortingets justiskomité, Jan Bøhler, har varslet at barns rettssikkerhet i lukkede trossamfunn vil bli tema i vårens stortingsmelding om vold i nære relasjoner
- Hjelpeskilden, støtteorganisasjonen for avhoppere fra lukkede trossamfunn, opplevde et rush av henvendelser under og i etterkant av publisering, med rundt 100 henvendelser bare i løpet av de første dagene. Leder Bo Juel Jensen mener at artikkelserien bidro til mer åpenhet rundt et tema det fortsatt snakkes lite om offentlig
- Vi har også opplysninger om at politiet i minst ett politidistrikt vil engasjere seg overfor Jehovas vitner. Men dette er i skrivende stund ikke offisielle opplysninger, og kan derfor ikke redegjøres nærmere for her nå.

6.0 Tidsbruk

Hirsti har sporadisk drevet kildearbeid på fritiden fra juli 2012 til 5. november 2012. Fra 5. november til publisering 12. desember har Hirsti jobbet fulltid med saken. Hammerstad ble koblet på saken 18. november. Etter publisering ble det i en uke jobbet med reaksjoner og de mange tipsene som kom inn. Begge journalistene har jobbet overtid på kvelder og helger i perioden hvor det ble jobbet fulltid med prosjektet.

7.0 Erfaringer og refleksjoner

Et gjennomgående problem var lukketheten i Jehovas vitne og frykten medlemmer hadde for å bli utstøtt. Det var derfor få eller ingen detaljer om bosted, alder, fartstid eller hvilken menighet det gjaldt som vi kunne gå ut med. Bilde var vanskelig i de aller fleste sakene. Svaret på spørsmål om vi kunne gå ut med detaljer eller bruke et bilde bakfra var ofte: «Jeg mister barna mine, hvis noen gjenkjenner meg». Å bli gjenkjent var synonymt med å bli utstøtt. Å bli utstøtt var for mange synonymt med å miste venner og familie. Vi måtte derfor være ytterst forsiktig med å gå ut med detaljer som på noen som helst måte kunne være med på å identifisere kilder.

En konsekvens av frykten for utstøtelse var at flere kilder trakk seg. Frykten for å kunne bli gjenkjent ble for stor og konsekvensene var for store.

Vi skulle gjerne sett at kilder som hadde en positiv oppfatning av Jehovas vitner tok til motmæle. I reaksjoner vi fikk på saken i ettertid var det flere Jehovas vitner som mente at fremstillingen var feil. Alle ble utfordret med å stille til et intervju eller å skrive en kronikk, i verste fall anonymt. Vi ønsker debatt og rom for andre meninger, men ingen av personene i Jehovas vitner som fortalte en annen siden av saken ønsket å stå frem. Det var kun pressetalsmannen som skulle svare og alt skulle gå gjennom hovedkontoret, svar svaret vi fikk. Jehovas vitner ønsket heller ikke å møte NRK, som tidligere nevnt.

Etter publisering tok kritiske personer i Jehovas vitner kontakt med oss og mente at det kunne bli vanskelig for barn å gå på skolen som følge av artikkelserien. I ettertid har vi reflektert over at det fokuset mot overgrep mot barn i Jehovas vitner kunne oppleves stigmatiserende for barn i Jehovas vitner. Igjen ønsker vi at noen kunne stå frem å si noe om dette, men ingen ville stille.

Det er negativt for hele debatten at Jehovas vitner ikke ønsker å stille til intervju eller debatt, samt at personer som har en positiv opplevelse i Jehovas vitner ikke vil stå frem. Det fører til en ensidig dekning hvor stort sett kritiske røster kommer til orde.

Samtaler med mange mennesker som fortalte om vonde opplevelser gjorde inntrykk. Flere historier hadde fortjent å komme på trykk, men vanskeligheter med å dokumentere historiene gjorde at vi valgte å la være. Å snakke med så mange kilder innenfor et miljø ga oss en unik innsikt vi ikke kunne vært foruten i arbeidet med prosjektet.

Kristine Hirsti & Kathrine Hammerstad

Oslo, 14. januar 2013